

Šest typů universální myšlenky spásy

Když Arthur Moeller van der Bruck vyzval v roce 1922 po ztroskotání Druhé říše měšťanstvo k jejímu novému utvoření, a to na nacionálním základě, použil k popisu vzniklé situace prastaré náboženské, politické, sociální a poetické pojmy. Mystický podtón jeho analýzy musel tehdy vyzařovat velmi silně. O několik let dříve označil Oswald Spengler třetí říši za germánský ideál, věčný Zítřek, který zavazoval a zavazuje všechny velké osobnosti od Danta k Nietzscheovi a Ibsenovi a stává se „ukazatelem touhy po jiném břehu„. Zároveň spatřoval veškerou tragédii faustovské lidské vůle v jejím zaměření na nemateriální cíl.

Nyní se již Zítřek stal Dneškem; myšlenky na zánik se proměnily ve vzpouru; konečný cíl míří k horizontu Dneška, díky veškeré víře v zázraky účinně přetváříme skutečnost. Mystická trojka neznamena pouze ukončení, ale i článek historické řady, která bude mít pokračování. Vstupem Nekonečného do Konečnosti a ztrátou břehu se objevila pevná země, ke které se upínají naše naděje. Záměr realizovat staré ideály sice s sebou nese prostorové a časové omezení, všechny síly národa však neochably a ideály, ke kterým se upínala minulost, jsou díky revolučnímu konzervativismu, tj. konzervativně-revoluční myšlence věčného návratu, opět na denním pořádku.

V jednom fragmentu Novalis praví: „Každé zklamané a znovuobnovené očekávání se vztahuje k určité kapitole v doktríně zítřka.“ Stejně jako přisuzuje matematice pokusy vynalézt perpetuum mobile a vypočítat kvadraturu kruhu, chemii snahu objevit kámen mudrců, filosofii hledání prvního či věčného Principu, člověku touhu po Bohu a po životě v jeho podmanění, tak i politika má usilovat o dokonalý a svobodný stát a věčný mír. Kdyby rozeznal politiku na jedné straně a filosofickou či náboženskou ideologii na straně druhé, mohl by se na tomto místě také zmínit o dobře známé romantické představě třetí říše.

Představa třetí říše se v různých podobách objevovala po tisíc let. Odvěký sen a myšlenka na spásu, štěstí lidstva a na realizaci tohoto štěstí v rámci jednotlivých národů, to vše je rozděleno v rozdílném poměru jednotlivých složek do šesti různých útvarů, jež pokaždé odpovídají ideálu určité „životní formy„ (E.Sprangler).

První je *mytická* představa rajskeho věku, pra-času jako přírodního věku lidstva, tedy věku, kdy se člověk ještě těšil bezprostřední Boží ochraně. Rajský věk byl říší lásky a požitku, ve které štěstí nemohla narušit nenávisť, nouze, smrt ani nepřátelství. Zlatý věk představuje dokonalý protiklad skutečnosti. Je vybájenou antitezí věčného boje o život. Pokud je člověk unaven, rád se noří do světa pohádek a snů. Představu mytického věku tedy vytvořil *estetický člověk*.

Druhá představa, *teokraticko-religiózní*, projektuje vidinu zlatého věku do budoucnosti. Ztracené štěstí vrátí zpět Vykupitel, syn Boží. Objevuje se nová zbožnost. Mesiášské ideje starozákonních proroků a křesťanský chiliasmus jako výraz očekávání tisícileté říše, ideálního „civitas Dei,,“, se utvářejí v myšlenkách *religiózního člověka*.

V představě *heroicko-imperialistické* dochází k sekularizaci ideálu světové monarchie. Celé lidstvo je spojeno pod vládou, která násilným zrušením protikladů vytváří dokonalý právní stav, ve kterém jsou každému zajištěna jeho práva a povinnosti. Není tedy žádný důvod k válce. V tomto smýšlení se uplatňuje energický postoj *člověka moci*.

Čtvrtá představa, *humanitně-filosofická*, nezná protiklad mezi teokracií a imperialismem. Podle této představy, která směřuje k výchově lidského pokolení, není duchovní oblast oddělena od světské. Estetický ideál zde odpovídá představám *teoretického člověka*.

Pátá, *prakticko-federativní* představa je založena na myšlence účelné dohody mezi zainteresovanými členy světového hospodářského společenství, podle které jsou zisky vyrovnány. Tento pokus o kvadraturu knihu se stává vážným politicko-hospodářským problémem, jež musí řešit *ekonomický člověk*.

Šestá je *anarchistická* či *komunistická* představa o zrušení soukromého majetku, ze které pramení věčné rozepře a boj za bratrské rozdělení soukromého majetku a za společné vlastnictví. Tyto snahy *sociálního člověka* vedou zpět k výchozímu bodu básnickému a religióznímu, takže se kruh představ zatáčí do spirály.

Následující schéma může posloužit při výkladu německé filosofie a poesie, přičemž je patrný i paralelismus mezi teokratickým a komunistickým útvarem i federativním a imperialistickým:

1

mytická představa

zlatý věk

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

estetický člověk

6 2

komunistická představa teokratická představa

stát budoucnosti říše Boží Religiózní člověk

sociální člověk religiózní člověk

5 3

federativní představa imperialistická představa

společnost národů světová monarchie

ekonomický člověk člověk moci

4

humanitní představa

duchovní říše

teoreticky člověk

Tyto útvary jsou na sobě vnitřně závislé. Po odhalení slabých míst v jistém útvaru dochází k jeho proměně v útvar jiný(...)

Národní říše

Ve schématu vývoje politického ideálu nicméně schází definování nového ideálu. Ten však neleží vně kruhu představ, nýbrž uvnitř. Pohroužením do hlubiny národního uvědomění udává magnetická střelka kompasu směr v tomto zdánlivě bludném kruhu. Opouštíme rovinu, na které jsme popisovali jednotlivé „životní formy“, a dostáváme se na zcela jinou úroveň. Pojem „lidstvo“, se nyní rozpouští v mnohosti jednotlivých nacionálních projevů.

Vezmeme-li výše uvedené schéma do ruky a čtyřikrát ho otočíme, jeho vztah k dějinám a umístění na mapě Evropy bude zřetelnější. Mytická představa zlatého věku a humanitně-teoretická představa duchovní říše, stejně jako ideály básnictví a filosofie se sice vznášejí kdesi v zászvětí, ale teokratické a komunistické ideály se uplatňují na východě, rovněž myšlenkám federativním a imperiálním se dostalo politické realizace na západě. Mezi východem a západem je umístěna osa sever-jih, na níž musí dojít k zrušení protikladů, a to za předpokladu, že těžiště této osy bude umístěno ve specifickém bodě. Každý národ může sdílet harmonii s celým lidstvem pouze tehdy, je-li sám vnitřně harmonický. Svou existenci

tedy národ nesmí popřít. Z národního způsobu existence potom vyplývá i zaměření, k němuž by měla směřovat vůle. Objasněme si tuto tezi na příkladu: pokud italskému lidu vyhovuje fašistická představa kooperativního státního absolutismu, dnešní Německo nalézá spásu v *národně-socialistické* představě o národní říši, jejímž zastáncem je *německý člověk*:

5 6

federativní představa komunistická představa

společnost národů stát budoucnosti

ekonomický člověk sociální člověk

4 5 1

humanitní představa nár-soc představa mytická představa

duchovní říše národní říše zlatý věk

teoretický člověk německý člověk estetický člověk

3 2

imperialistická představa teokratická představa

světová monarchie říše Boží

člověk moci religiózní člověk

Ze středu schématu se sprádají vztahy ke všem útvarům, které v dějinách německého národa hrály jistou úlohu a podílely se na formování a výchově německé povahy.

Nyní se opět stává vzorem zlatý věk, období neposkvrněné přirozenosti nordického lidství a s vůdčí ideou oběti; víra v Božské poslání Vykupitele a Vůdce se stává jistotou. Mobilizace všech rysů estetického, religiózního, uvědomělého, teoretického, ekonomického a sociálního člověka, tak jak jsou obsaženy v typu člověka německého, by měla přispět k realizaci ideálu národní říše (...)

Doslov

Literární historik a filosof dějin Julius Petersen(5.11.1878 – 22.8.1941) měl v době Hitlerie již zvučnou pověst a prominentní postavení. Profesor germánských literatur na berlínské universitě, předseda výmarské Goethovy společnosti, společně s Ernstem Bertramem vydavatel předního německého literárněvědného periodika dvacátých a třicátých let Euforion (od r. 1.933 příznačně přejmenovaného na Dichtung und Volkstum), editor a interpret děl

Lessingových, Schillerových a Fontanových, přední znalec německé romantiky, už rok po nástupu Hitlera k moci popravuje ve své knize „nepokojné židovské literáty Landauera a Miihsama,“ a určuje další „závažné,“ úkoly, jež nyní stojí před německými spisovateli. V celé knize se Petersen pokouší sepsat a popsat měnící se symboly, jež se snažíc „syntetické překonání rozdílů,“ mezi světem a duchem, Kristem a Dionýsem, říší a Římem... Svůj rozbor dovádí až do začátku třicátých let. Při Lessingově Výchově lidského pokolení se zmiňuje o tom, že tento spis, předjímající Třetí říši, si Mazzini, teoretik italského fašismu, přeložil již před lety. Přes Joachima da Fiore, Luthera, Savonarolu, pietisty 17.věku, jako Johanna Valentina Andrease či Konráda Dippelse, Herdera, Mladé Německo, Raabeho a Fontana, Freytaga jako příznivce pruských junkerů, Ibsena, a Nietzscheho sleduje symbol třetí říše k Schlafovu románu *Das dritte Reich* (1900), „metafysickým dramatům,“ Kolbenhejera a Georgově *Nové říši*. Nezapomíná se vypořádat se „slabomyslnými a hysterickými výkřiky expresionistů,“ pochvaluje si, že většina z nich „už odvandrovala do Moskvy,“ nebo zemřela a horlí proti Unruhově pacifismu sloužícímu „ženevské opičárně pod režiií Francouzů,“. Ke konci už jen nadšeně volá: „Der Führer ist gekommen!“, a svůj spis ukončuje verši:

*Boj je již rozhodnut ve hvězdách.. .Vítězem
zůstane ten, kdo Palládium uchová v zemi své
a pánem zítřků, kdo se změnit zná.*

Z německého originálu *Die Sehnsucht nach der Dritten Reich in deutscher Sage und Dichtung*, J.B.Metzlersche Verlagsbuchhandlung Stuttgart 1934, vybral a přeložil Václav Petrbock. Vyšlo v revue *Souvislosti* č. 4/1994. Kráceno o poznámkový aparát.